

IWONA KABZIŃSKA
Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Warszawa

JUBILEUSZ SZEŚĆDZIESIĘCIOLECIA *ETNOGRAFII POLSKIEJ*.
KONTYNUACJA POCZĄTKOWYCH ZAŁOŻEŃ
– NOWE NURTY I TEMATY – PYTANIA I REFLEKSJE

O POCZĄTKACH

Wydawało mi się, że tak niedawno wspólnie z prof. Wandą Paprocką pracowa-
łyśmy nad artykułem podsumowującym półwiecze *Etnografii Polskiej* (Kabzińska,
Paprocka 2006)¹. Prośba redaktora Jarosława Derlickiego o przygotowanie okoliczno-
ściowego tekstu do sześćdziesiątego tomu pisma uświadomiła mi, że minęło kolejne
dziesięciolecie. Zaskoczyło mnie, że stało się to tak szybko.

W artykule napisanym z okazji pięćdziesięciolecia *Etnografii Polskiej* wyraziłyśmy
przekonanie, że jest ona ważnym źródłem wiedzy o osiągnięciach dyscypliny, jej
historii, rozwoju, kierunkach prac badawczych, specyfice poszczególnych ośrodków
(Kabzińska, Paprocka 2006, s. 7). Omawiając problemy poruszane na łamach pisma
w różnych okresach, zwróciłyśmy m.in. uwagę na coraz wyraźniejszą (od lat 1970.)
obecność problematyki etnicznej. Dotyczyły jej artykuły mówiące o mniejszoś-
ciach etnicznych/narodowych mieszkających w Polsce (Łemkach, Grekach, Romach/
Cyganach, Tatarach, Żydach), wyróżnikach tych grup, stereotypach etnicznych, rela-
cjach między mniejszościami i grupą dominującą, przypominające zarazem o wie-
loetnicznym/wielokulturowym charakterze polskiego społeczeństwa. Przełomowe
znaczenie miała publikacja artykułów Andrzeja Kwileckiego (Kwilecki 1970) i Marii
Biernackiej (Biernacka 1973).

W latach 1990. i na początku obecnego stulecia wiele uwagi poświęcono oso-
bom polskiego pochodzenia i identyfikującym się jako Polacy, mieszkającym na
terenach byłego Związku Radzieckiego, transformacji systemowej w Europie Środ-
kowo-Wschodniej, fenomenowi pogranicza kulturowego, pamięci. Wskazywano na
problemy związane z definiowaniem grupy etnicznej, narodu, zbiorowości etnicz-
nej, nacji, narodowości. Opublikowano cykl artykułów poświęconych Górnośląza-
kom, ich tożsamości i jej wyznacznikom, czynnikom kształtującym śląską kulturę.
Na łamach pisma przedstawiono również wyniki pionierskich badań z zakresu

---

¹ Motywem przewodnim pięćdziesiątego tomu *Etnografii Polskiej* były narracje – opowieści o życiu
(własnym lub innych osób), sposobach widzenia i rozumienia świata, poznawania go, poszukiwania
sensu życia, refleksji nad nim i tym, co się w nim wydarzyło (więcej na temat rozumienia narracji patrz
np. Rosner 2003; Rydlewski 2006; *Narracje...* 2002).

antropologii tańca i antropologii sportu. Ukazały się ponadto artykuły wzbogacające wiedzę o historii polskiej etnografii.

Przypomnę, że *Etnografia Polska* powstała jako pismo Instytutu Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk² (od roku 1992 placówka ta funkcjonuje pod nazwą Instytut Archeologii i Etnologii PAN). Redaktorem naczelnym został prof. dr hab. Witold Dynowski. W skład Komitetu Redakcyjnego weszli także profesoro- wie: Kazimierz Dobrowolski, Józef Gajek, Mieczysław Gładysz, Jadwiga Klimaszewska, Anna Kutrzeba-Pojnarowa, Kazimierz Moszyński, Adolf Nasz, Andrzej Waligórski i Kazimiera Zawistowicz-Adamska. Twórcy czasopisma pragnęli, by stało się ono miejscem integrującym środowisko, otwartym na współpracę z wszystkimi polskimi placówkami prowadzącymi badania etnograficzne i przedstawicielami innych dyscyplin (Od Redakcji 1958, s. 15)³. Idea integracji środowiska etnograficznego/etnologicznego/antropologicznego i współpracy interdyscyplinarnej, przyjęta przed sześćdziesięcioma laty, była realizowana przez wszystkie lata istnienia pisma i obowiązuje do dziś.

W poszczególnych tomach przeznaczono miejsce dla „artykułów problemowych, [...] materiałów dyskusyjnych, sprawozdań, recenzji i kronik” (tamże). Artykuły ukazujące się w *Etnografii Polskiej* miały być „odbiciem aktualnych najlepszych dążeń i osiągnięć [...] dyscypliny” (tamże, s. 17).

Teksty nadsyłane przez autorów lub zamawiane przez Redakcję są poddawane wnikliwej ocenie recenzentów. Uwzględnia ona stronę merytoryczną, językową, formalną, nowatorstwo podjętych problemów, rodzaj i zakres wykorzystanych źródeł. Można mówić o dążeniu do prezentacji „aktualnych dążeń i osiągnięć”, natomiast odpowiedź na pytanie czy są to osiągnięcia i dążenia najlepsze jest sprawą indywidualną, subiektywną. Ze względu na stosunkowo niewielką objętość poszczególnych tomów *Etnografia Polska*, podobnie jak inne czasopisma etnograficzne, może ukazać jedynie fragment obrazu dyscypliny. W tekście „Od Redakcji”, otwierającym pierwszy tom *Etnografii Polskiej*, podkreślono, że pismo będzie odzwierciedleniem „polskiej współczesnej myśli badawczej” (1958, s. 16). Najwięcej miejsca miały zajmować artykuły dotyczące etnografii Polski. Zaznaczono jednak, że „[c]zasopismo [...] musi oprócz problematyki własnego kraju uwzględnić również etnografię innych narodów słowiańskich oraz pozostałych krajów europejskich i pozaeuropejskich” (tamże). Stąd – dodajmy – tytuł *Etnografia Polska*, a nie *Etnografia Polski*. Akcent położony został na „problem poznania aktualnej rzeczywistości

² Powołując do życia Polską Akademię Nauk, postanowiono, że każdy reprezentowany w niej dział będzie miał własne czasopismo i wydawnictwo ciągłe (Od Redakcji 1958, s. 15).

³ Por. uwagi Witolda Dynowskiego na temat potrzeby współpracy interdyscyplinarnej, wynikającej ze specyfiki etnografii jako nauki „pragnącej[ej] traktować kulturę w jej integralnej całości” (Dynowski 1967, s. 23). Cytowany autor wspominał m.in. o konieczności współpracy z archeologią, historią, naukami ekonomicznymi, socjologią i etnopsychologią (tamże, s. 25–26). Podkreślił również, że „integralność w traktowaniu kultury ma swoje odległe tradycje w naszej dyscyplinie” (tamże, s. 18). Zdaniem Dynowskiego, „integralność spojrzenia na człowieka jako osobowość kulturową i na społeczność jako twór kulturowy” jest „specyficznym punktem widzenia problematyki kultury”, charakterystycznym dla etnografii, wyróżniającym tę dyscyplinę (tamże). Na temat konieczności współpracy etnografii z innymi dyscyplinami patrz też: Dobrowolski 1958; Kutrzeba-Pojnarowa 1967.

w toku badań terenowych” (tamże), rozważania dotyczące metod i technik badawczych oraz zagadnienia teoretyczne (tamże).

Przyjęto, że w *Etnografii Polskiej* będą publikowane artykuły mówiące o współczesności i „przeszłości kultury ludu pracującego” („chłopstwa” i „klasy robotniczej”), ukazujące zachodzące w niej zmiany (tamże). Uwaga miała być zwrócona na „star[e], reliktow[e] postaci tej kultury, jak i głęboki[e] przeobraże[nia] współczesn[e]” (tamże). Planowano także publikację artykułów informujących o „twórcz[ych] osiągnięcia[ch] i wielki[ch] wartości[ach] istniejąc[ych] w kulturze ludu pracującego, które można włączyć do kultury ogólnonarodowej” (tamże). Za jeden z wiodących problemów uznano „problematyk[ę] etnogenetyczn[ą] i zagadnienia swoistych cech etnicznych ludu polskiego i jego kultury” (tamże).

Wspomniana tematyka była odbiciem kierunków i problemów badawczych dominujących w etnografii w powojennej Polsce. Zajmowano się wówczas: „dwoma wielkimi grupami zagadnień: 1. Procesami przekształceń społeczeństw o tradycyjnej kulturze rolniczej, chłopskiej (typu europejskiego) w nowoczesne społeczeństwa, w których wiodącym procesem społeczno-ekonomicznym jest industrializacja i urbanizacja. 2. Procesami przekształceń społeczności pozaeuropejskich o plemiennych organizacjach społecznej lub różnorodnych formach feudalizmu w społeczeństwa nowoczesne o scentralizowanej władzy państwowej i elementach industrializacji; szczególnie – procesami przekształceń społeczności pastersko-nomadycznych w nowoczesne społeczeństwa, w których tworzy się zarówno rolniczy, osiadły typ kultury, jak i zaczątki industrializacji i urbanizacji” (Dynowski 1967, s. 19; por. Dobrowolski 1958, s. 74–80). Badaczy interesowała „dynamik[a] zmian kulturowych” oraz „różnego rodzaju sytuacje zderzenia kulturowego (np. struktury plemiennych z organizacją kolonialną, jednego plemienia z drugim, kultury chłopskiej z cywilizacją techniczną itp.)” i efekty tych procesów (Dynowski 1967, s. 20). Dążono do stworzenia ujęć o charakterze syntetyczno-porównawczym, ukazujących dynamikę zmian kulturowych⁴.

Analizując zmiany zachodzące w „nowej rzeczywistości historycznej wsi, jej mieszkańców i współorganizatorów jej nowego życia” (Kutrzeba-Pojnarowa 1967, s. 34), poszukiwano odpowiedzi na pytania o:

„kierunek i mechanizm przemian kulturalnych wsi i zwłaszcza ich gospodarczo-społeczne uwarunkowanie; [...] o daty przełomowe w historii tych przemian w odniesieniu do okresu kilkudziesięciu lat; [...] o model tradycyjnej kultury wsi, jaki dałoby się zastosować dla odtworzenia punktu wyjściowego przemian, które są bezpośrednim przedmiotem rozważań” (tamże, s. 34–35).

Pytano ponadto:

„o model, ku realizacji którego prowadzą zachodzące dziś na wsi przemiany [...], [obejmujące m.in. – IK] świadomość[ć] społeczn[ą], wiedz[ę] i postaw[y] społeczn[e], narastani[e] potrzeb i zarysowując[e] się dąże[nia] do ich zaspokojenia [...]; o zwartość systemu, reprezentowanego przez obserwowaną przez nas społeczność i jej kulturę, i metod[ę] opisu synchronicznego pozwalając[ą] na odtworzenie mechanizmu ich funkcjonowania, wzajemnych powiązań i współzależności” (tamże, s. 36).

⁴ Taki charakter ma np. dwutomowa *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej* (1976–1981), zwana powszechnie „syntezą (etnografii Polski)”.

Mówiono o:

„[k]onieczność[ci] kontynuowania wartościowej spuścizny przeszłości, [b]adania[ch] nad ginącymi elementami reliktowymi kultury ludowej, [g]łęboki[mi] przemian[ami] ustrojow[y]mi Polski Ludowej i ich konsekwencj[ami] dla przeobrażeń kultury ludu pracującego, [p]ozostały[mi] zmian[ami] w siłach wytwórczych, ustroju społecznym wsi i świadomości społecznej chłopstwa” (Dobrowolski 1958, s. 75).

Od dawna nie piszemy o „kulturze chłopstwa” i „klasy robotniczej”, ani o problemach etnogenezy czy „reliktach kultury ludowej”. Zmieniają się problemy badawcze, terminologia, teren badań, język opisu. Niezmienne pozostaje zainteresowanie zmianami społeczno-kulturowymi, ich przyczynami i konsekwencjami. Koncentrujemy też uwagę na kontaktach kulturowych i ich skutkach. Te podstawowe dla etnologii/antropologii kulturowej zagadnienia są ilustrowane wynikami badań dotyczących wybranych grup, uwzględniających perspektywę historyczną, porównawczą, teoretyczną.

O CZYM PISANO W OSTATNIM DZIESIĘCIOLECIU?

Nie sposób wymienić wszystkich problemów poruszonych przez autorów publikujących w *Etnografii Polskiej*⁵. Wiązałoby się to z koniecznością prezentacji poszczególnych tekstów i spowodowało wzrost objętości tego artykułu do rozmiarów kilkukrotnie przekraczających przyjęte standardy. Zdecydowałam się na wskazanie najczęściej podejmowanych zagadnień, wiodących tematów i nurtów. Takiego syntetycznego przeglądu dokonałyśmy z prof. Paprocką, podsumowując pięćdziesięciolecie pisma. W taki sposób spróbowałam też spojrzeć na ostatnie dziesięciolecie jego dotychczasowej historii. Ze względu na ograniczoną liczbę stron artykułu musiałam dokonać radykalnego wyboru. Pewne kwestie zostały jedynie zasygnalizowane.

Wskazane przeze mnie artykuły są ilustracją niektórych zagadnień omawianych na łamach *Etnografii Polskiej*. Mają one charakter pionierski, otwierają nowe obszary badań w etnologii/antropologii kulturowej, wchodzą w skład bloków tematycznych, pozwalają spojrzeć szerzej na rzeczywistość, w której żyjemy i zrozumieć wiele zachodzących w niej zjawisk. Są też np. ilustracją problemów, z którymi stykamy się podczas badań terenowych. Przepraszam tych (kilkudziesięciu) autorów, którzy nie zostali przeze mnie wymienieni z imienia i nazwiska. Nie wynika to z braku zainteresowania Państwa tekstami, ani uznania ich za nieznaczące, mniej ważne od pozostałych. Każda osoba podejmująca próbę podsumowania minionego dziesięciolecia *Etnografii Polskiej* stworzyłaby własny obraz pisma. Inne byłoby spojrzenie na teksty opublikowane w niej w tym okresie, inaczej rozłożono by akcenty, inny byłby układ artykułu i lista omawianych problemów, pojawiłyby się inne pytania i refleksje.

⁵ W latach 2007–2016 opublikowano ponad sto artykułów. Autorami ok. jednej czwartej spośród nich byli etnologowie związani z Instytutem Archeologii i Etnologii PAN, pozostali – przedstawiciele tej dyscypliny reprezentujący wszystkie ośrodki uniwersyteckie w Polsce i niektóre muzea etnograficzne, jak również historycy, językoznawcy i socjologowie.

W minionym dziesięcioleciu najliczniejszą grupę stanowiły artykuły ukazujące efekty prac badawczych prowadzonych w Polsce i w innych krajach europejskich (Białoruś, Litwa, Ukraina, Mołdawia, Niemcy, Bułgaria, Serbia, Chorwacja, Macedonia). Wyniki swoich badań przedstawiali także badacze pracujący na terenach Azji (Indie, Indonezja, Iran, Kazachstan, Kirgistan, Turcja, Tybet, azjatycka część Federacji Rosyjskiej), Afryki (Sudan, Kamerun, Mali, Maroko, pogranicze Ugandy, Kenii i Konga) oraz Ameryki Południowej (Ekwador, Peru, Wenezuela). W wielu artykułach opublikowanych w tym okresie jest mowa o zmianach (systemowych, związanych z modernizacją, globalizacją), ich ocenach, doświadczaniu, konsekwencjach i kosztach społecznych. Wyraźnie rysuje się problem kontaktów kulturowych⁶, spotkania z Innym i jego następstw. Innymi, jak wiadomo, mogą być zarówno przedstawiciele grupy etnicznej/narodowej postrzeganej/klasyfikowanej jako „nie-swoi” („obcy”), jak i osoby tej samej narodowości, wyróżniające się np. odrębnym językiem, stylem życia, poglądami, preferencją określonych wzorów kulturowych, szczególnymi doświadczeniami historycznymi. W tym sensie Innymi są np. Polacy z terenów dawnego Związku Radzieckiego, którzy osiedlili się w Polsce po 1989 roku.

Jedną z dróg prowadzących do spotkania z Innym, zrozumienia go, jest dialog. Mówimy o dialogu międzyreligijnym, międzykulturowym, społecznym, politycznym, antropologicznym, dialogu stanowiącym podstawę społeczeństwa wielokulturowego, o jego wyznacznikach, sprzyjających mu warunkach, celach i związanych z nim oczekiwaniach. Pojawiają się pytania o wyróżniki autentycznego dialogu, a także o granice ingerencji w kulturę innej grupy i granice ustępstw wobec zewnętrznych nacisków na zmianę zachowań wpisanych w jej wielowiekowe dziedzictwo. Czy można tu mówić o dialogu? Rodzi się też pytanie o konsekwencje owych ustępstw i nacisków, ich wpływ na relacje między przedstawicielami różnych grup (etnicznych, religijnych), stosunek do tradycji. Do takich pytań skłania, moim zdaniem, artykuł Kamili Baranieckiej-Olszewskiej (2014) poświęcony misteriom pasyjnym, odgrywanym od pierwszej połowy XVII wieku w bawarskim Oberammergau.

Wśród wiodących tematów podjętych przez autorów artykułów opublikowanych w ostatnich dziesięciu latach w *Etnografii Polskiej* – oprócz zagadnień związanych ze zmianami społeczno-kulturowymi, spotkaniem z Innym i jego konsekwencjami oraz różnymi rodzajami dialogu – należy również wymienić: fenomen pogranicza kulturowego i „pomieszanego świata”, funkcjonowanie między „starym” i „nowym” porządkiem (jako jedno ze zjawisk towarzyszących zmianom), problematykę etniczną, procesy migracyjne oraz związane z nimi kwestie adaptacji, integracji, akulturacji, asymilacji i polityki migracyjnej. Wiele miejsca poświęcono życiu religijnemu (pielgrzymkom, uczestnictwu w misteriach Męki Pańskiej, w odpustach, zmianom w sferze religijności). Wspomniane zagadnienia są często ze sobą powiązane.

Podstawę źródłową większości tekstów stanowią materiały zgromadzone podczas badań terenowych. Mają one nierzadko charakter nowatorski, pionierski, wzbogacają

---

⁶ Por. uwagi Dynowskiego dotyczące kwestii „dynamiki zmian kulturowych” i „różnego rodzaju sytuac[i] zderzenia kulturowego” jako wiodących nurtów w polskiej etnografii (Dynowski 1967, s. 20).

różne nurty etnologii/antropologii kulturowej, służą też znakomicie m.in. studiom porównawczym.

Do pionierskich należą badania terenowe przeprowadzone przez Dobrochnę Olszewską na wybranych obszarach Indonezji. Dotyczyły one m.in. relacji między Chińczykami i ludnością rdzenną zachodniej Sumatry (Olszewska 2010). Wspomnę również o pracach Moniki Nawrackiej (2011), których miejscem stał się Teheran. Autorka podkreśliła, że dotychczas rzadko zwracano uwagę na „znamen[e] społeczno-ekonomiczne i kulturowe” tego miasta (tamże, s. 199). Pozostaje ono „*terra incognita* w humanistyce, nie tylko polskiej czy europejskiej, lecz wręcz światowej” (tamże; kursywa w oryginale). Badaczkę szczególnie interesowały zmiany w publicznej przestrzeni Teheranu, ich przyczyny i konsekwencje. Teoretyczną podstawę podjętych przez nią studiów stanowiła koncepcja przestrzeni kulturowych, sformułowana przez Andrzeja Lisowskiego (2003).

Pionierski charakter mają także badania przeprowadzone na terenie Mołdawii przez Jarosława Derlickiego i studentów etnologii/antropologii kulturowej Uniwersytetu Warszawskiego, pracujących pod kierunkiem tego badacza. Wyniki wspomnianych prac zostały przedstawione w jednym z tomów *Etnografii Polskiej* (t. LI: 2007). Jak zauważył Derlicki, artykuły dotyczące Mołdawii „były do tej pory rzadkością na naszych łamach” (Derlicki 2007, s. 5). Interesowało się nią „niewielu polskich badaczy” (tamże). We wspomnianym tomie *Etnografii* znalazły się m.in. teksty dotyczące dylematów tożsamości mieszkańców Mołdawii, procesów narodotwórczych, świadomości historycznej, władzy lokalnej, doświadczania zmian systemowych zachodzących w Mołdawii po rozpadzie Związku Radzieckiego i ich efektów, obrzędowości pogrzebowej i wierzeń związanych ze śmiercią, mołdawskiej kultury picia wina. Jeden z artykułów poświęcono Polakom mieszkającym we wsi Styrcza. W trakcie badań okazało się, że „zagadnienie polskości w Mołdawii” jest dla większości studentów „tematem mało atrakcyjnym” (tamże, s. 5).

„Zagadnienie polskości”, badane przez liczną grupę polskich etnologów/antropologów w latach 1990. i na początku obecnego stulecia⁷, nie jest dziś „atrakcyjnym” tematem nie tylko dla studentów etnologii/antropologii kulturowej, lecz także dla zdecydowanej większości badaczy reprezentujących tę dyscyplinę. Zmianę tę obserwujemy również m.in. wśród socjologów, językoznawców, politologów. Paweł Hut stwierdził, że „polscy badacze zaniechali współcześnie prowadzenia szerszych badań Polaków w przestrzeni poradzieckiej” (Hut 2014, s. 14). Jego zdaniem, „z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że to «wygaszenie» zainteresowania

---

⁷ Interesowano się m.in. losami Polaków i osób polskiego pochodzenia mieszkających na terenach dawnego Związku Radzieckiego i w krajach powstałych po jego rozpadzie. Szczególną uwagę zwrócono na tych, których historia związana jest z Kresami Wschodnimi II Rzeczypospolitej. Skoncentrowano się na fenomenie pogranicza kulturowego, pamięci, narracjach o przeszłości, doświadczaniu zmian, relacjach z innymi grupami etnicznymi/narodowymi, stereotypach etnicznych, życiu religijnym, subiektywnych i obiektywnych wyznacznikach tożsamości etnicznej/narodowej, uczestnictwie w polskiej kulturze, wewnętrznych podziałach polskiej zbiorowości, stosunku Polaków mieszkających poza granicami Polski do Macierzy.

badaczy przesądza i będzie przesądzało o braku rzetelnej wiedzy o sytuacji Polaków w [...] [tej] przestrzeni” (tamże, s. 14–15). Cytowany autor nie wyjaśnił, jakie będą konsekwencje owego braku wiedzy.

Chciałabym zauważyć, że badania dotyczące osób polskiego pochodzenia i identyfikujących się jako Polacy, mieszkających za wschodnią granicą Polski, nie zostały przerwane⁸. Nie należą one jednak z pewnością do nurtu dominującego obecnie w rodzimej humanistyce i naukach społecznych.

Prowadząc badania terenowe, mamy świadomość zmian, upływu czasu. Zdajemy sobie sprawę z tego, że to, co dziś jest aktualne dla badaczy i badanych przez nas grup podlega przemijaniu. Publikacje przedstawiające wyniki naszych badań, prowadzonych tu i teraz, nie tracą jednak wartości poznawczej, dokumentacyjnej. Dzięki nim możemy np. śledzić zmiany, dokonywać porównań, szukać inspiracji. Ukazują one także pewne etapy historii dyscypliny, tematy podejmowane w różnych okresach, problemy badawcze, pojawiające się pytania i próby odpowiedzi na nie. Prace z lat 1990. i początków naszego stulecia, dotyczące Polaków na Wschodzie, służą obecnie np. studiom porównawczym nad funkcjonowaniem mniejszości etnicznych/narodowych, zjawiskiem diaspory, stosunkami etnicznymi (patrz np. Derlicki 2013; 2015), a także nad kwestiami szeroko rozumianego bezpieczeństwa (Kabzińska 2015).

Podczas badań terenowych często stykamy się z nowymi dla nas problemami. Mogą one stać się (nieoczekiwanie) początkiem systematycznych studiów, wiodących ku nowym obszarom etnologii/antropologii.

Dla Natalii Bloch np. badania w indyjskich obozach dla uchodźców z Tybetu stanowiły początek zainteresowań antropologią turystyki. Badaczka zauważyła, że obozy te są odwiedzane przez turystów, stają się „turystyczną atrakcją”. Pojawiły się pytania: kim są odwiedzający obozy? W jakim celu do nich przybywają? Bloch wyróżniła kilka kategorii turystów (okazjonalni, poszukiwacze duchowości, aktywiści, badacze, hippisi, poszukiwacze miłości, celebryci). Przeprowadzone przez nią badania wykazały, że kategorie te są płynne i często przenikają się nawzajem (Bloch 2011, s. 65).

W przypadku Małgorzaty Rajtar spotkanie ze Świadcami Jehowy w trakcie badań dotyczących konwersji i moralności⁹ zaowocowało podjęciem pogłębionych studiów nad stosunkiem członków tej grupy do krwi. Umożliwiły one wyjaśnienie kulturowych przyczyn odmowy transfuzji, ich źródeł religijnych (Rajtar 2014a).

Badania Rajtar mieszczą się w nurcie antropologii medycyny (medycznej)¹⁰. Przedstawiciele tego nurtu dążą m.in. do „zrozumie[nia], jak wygląda świat osób,

⁸ Wspomniane badania kontynuują m.in. etnolodzy: Jarosław Derlicki i Iwona Kabzińska z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, politolodzy: Helena Giebień i Zdzisław Julian Winnicki z Instytutu Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego, językoznawczynie: Helena Krasowska i Ewa Golachowska z Instytutu Slawistyki PAN, socjolodzy: Robert Wyszynski z Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego i Adam Bobryk z Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach.

⁹ Badania te były prowadzone przede wszystkim na terenie Berlina.

¹⁰ Nurt ten rozwija się intensywnie w wielu krajach. W polskiej etnologii/antropologii kulturowej reprezentują go m.in.: Danuta Penkala-Gawęcka, Bożena Płonka-Syroka, Michał Skrzypek, Marcin Kafar, Tomasz Rakowski, Hubert Wierciński, Małgorzata Rajtar, Magdalena Radkowska-Walkowicz i Aleksandra Rzepkowska.

które zmagają się z nowotworem” (Wierciński 2013, s. 145) i – dodajmy – z innymi chorobami, przede wszystkim o charakterze przewlekłym, trudnymi lub niemożliwymi do wyleczenia. Badaczy interesuje wiedza lekarzy, społeczeństwa i chorych (tamże). Ważna jest dla nich również „sytuacj[a] osobist[a], [...] społeczn[a], ekonomiczn[a] i prawn[a]” osób doświadczonych chorobą i ich bliskich, dzielących te doświadczenia (tamże), zmieniające życie chorych i związanych z nimi osób.

Wybrane zagadnienia z zakresu antropologii medycyny omówione zostały w artykułach tworzących blok tematyczny opublikowany w jednym z tomów *Etnografii Polskiej* (t. LVIII: 2014). Teksty te są ważnym głosem w dyskusji, toczącej się w przestrzeni publicznej, dotyczącej m.in. biotożsamości, naprotechnologii, medycyny alternatywnej, sytuacji ludzi starszych w Polsce, poszerzając tę dyskusję o perspektywę uzyskaną dzięki badaniom terenowym.

Szczególnie zainteresowały mnie badania przeprowadzone w latach 2006–2008 przez Jessicę C. Robbins-Ruszkowski na terenie Wrocławia, wśród słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku i podopiecznych jednego z centrów rehabilitacji. Obejmowały one m.in. analizę treści wspomnień, jakimi spontanicznie dzieliły się osoby starsze lub wywołanych podczas treningów pamięci, stanowiących jeden z elementów terapii i opieki nad seniorami. Wiele osób uczestniczących w badaniach reprezentowało środowiska „przesiedleńców” z dawnych Kresów Wschodnich II RP. Robbins-Ruszkowski zwróciła uwagę na obecność w ich wspomnieniach wątków patriotycznych, narodowych, religijnych, rodzinnych, wskazujących na silne związki z polskością (narodem polskim, Kościołem katolickim). Zauważyła, że brakowało w nich informacji świadczących o identyfikacji europejskiej, obecna była natomiast tęsknota za domem rodzinnym, szczęśliwym dzieciństwem i młodością, światem nieodwracalnie zniszczonym przez wojnę. Większość uczestników badań niechętnie wracała do traumatycznych wspomnień z czasów wojny, łączyły się one bowiem najczęściej z utratą domu, rodziny, poczucia bezpieczeństwa. Powrót pamięcią do tych wydarzeń budził, trudne do opanowania, bolesne emocje.

Podczas wspomnianych badań zastosowano perspektywę biograficzną. Potwierdziły one, że przeszłość odgrywa ważną rolę w procesie kształtowania osobowości każdego człowieka, wpływa na relacje międzyludzkie, poczucie przynależności do określonej grupy, związki z miejscem zamieszkania. Pokazały również, że jedynie część osób, których powojenne losy są związane z Wrocławiem, w pełni zaadaptowała się do nowej rzeczywistości. Wielu członków tej grupy żyje przeszłością, pozostając w zawieszaniu między „starym” i „nowym” światem.

Perspektywa biograficzna stosowana jest m.in. w badaniach nad doświadczaniem choroby. Szczególne znaczenie ma tu kategoria narracji, „porządkując[ych] świat ich autorów”, mających charakter „głęboko metaforyczny, a czasem [...] alegoryczny [...]” (Wierciński 2013, s. 147). Znakomitym przykładem wykorzystania narracji w badaniach nad doświadczaniem choroby są, moim zdaniem, prekursorskie prace Marcina Kafara (Kafar 2010; 2013).

Stosunkowo nowym zjawiskiem jest udział etnologów/antropologów w studiach medioznawczych. Dzięki metodom, technikom i narzędziom analizy, z jakich

korzystają przedstawiciele tej dyscypliny, możliwe jest m.in. pogłębione spojrzenie na funkcjonowanie społeczeństwa informacyjnego¹¹, ukazanie roli mediów (przede wszystkim telewizji i internetu) w kształtowaniu określonych wzorów kulturowych, obejmujących style życia, stosunki międzyludzkie, kreujących pewien obraz rzeczywistości, mających wpływ na relacje między światem lokalnym i globalnym. Możliwa jest także weryfikacja teorii, mówiących np. o zachowaniach osób korzystających z mediów, uczestniczących w tworzonej przez nie kulturze.

Etnolodzy/antropolodzy włączają się w studia medioznawcze poprzez badania terenowe¹². Analizują również teksty prasowe i zamieszczone w internecie, zwracając np. uwagę na treść narracji dotyczących wybranej problematyki lub postaci (patrz np. Drozd-Piasecka 2001; 2006; 2012), kreowanie i upowszechnianie określonych stereotypów i obrazów świata (Kabzińska 2005). Pokazują też, w jaki sposób media kształtują zachowania, będące np. przejawem kultury upokarzania. Zjawisku, jakim jest kultura upokarzania, poświęcono blok artykułów opublikowanych w *Etnografii Polskiej* (t. LVII: 2013)¹³.

Media są jednym ze źródeł informacji o relacjach między różnymi grupami etnicznymi/narodowymi. Wpływają również na te relacje m.in. przez powielanie i utrwalanie określonych stereotypów etnicznych. Do stereotypów tych odwołują się np. twórcy karykatur przedstawiających Innych (Obcych). W *Etnografii Polskiej* pisał o tym Dagnosław Demski, ilustrując wspomniane zjawisko przykładami karykatur węgierskich i łotewskich pochodzących z drugiej połowy XIX wieku i z pierwszej połowy minionego stulecia (Demski 2008). Badacz podkreślił, że sposób przedstawiania Innych (Obcych) w karykaturach jest odbiciem relacji społecznych i etnicznych, cechujących poszczególne grupy (tamże, s. 94). Zauważył też, że karykatury powstają w określonym kontekście historyczno-politycznym i kulturowym. Ich twórcy posługują się specyficznym językiem obrazów, znaków, symboli, metafor. Znajomość wspomnianego kontekstu i języka jest konieczna dla zrozumienia treści przekazywanych za pośrednictwem tego typu przedstawień.

W tytule artykułu Demskiego pojawiło się pytanie czy karykatury – operujące obrazami Innych (Obcych), kreujące te obrazy za pomocą właściwych sobie środków – są tematem dla etnografa. Badania tego autora i jego współpracowników dowiodły, że odpowiedź jest zdecydowanie twierdząca. Okazało się też, że problem dostrzeżony przez Demskiego interesuje wielu badaczy w różnych krajach świata. Świadczy o tym chociażby ich liczny udział w międzynarodowych konferencjach poświęconych wizualnym sposobom przedstawiania Innych (Obcych) i publikacjach, będących pokłosiem tych spotkań¹⁴. Ukazują one m.in. mechanizmy funkcjonowania stereotypów

¹¹ Więcej na temat tego społeczeństwa patrz np. Castells 2007; Masuda 1980.

¹² Ich przykładem są nowatorskie prace Anny Woźniak (Woźniak 2006; 2013).

¹³ Inicjatorem interdyscyplinarnych badań dotyczących kultury upokarzania jest Michał Rydlewski. Punktem wyjścia stał się dla niego artykuł Andrzeja Szahaja (Szahaj 2002), ukazujący źródła tej kultury, jej przejawy w mediach oraz przykłady naśladownictwa związanych z nią wzorów, kreowanych przez media, i ich przyczyny.

¹⁴ Patrz: *Images of Other...* 2010; *Competing eyes...*, 2013; *War matters...* 2015.

etnicznych, ich wpływ na relacje międzykulturowe i stosunki etniczne, a także odbicie tych stosunków i stereotypów w różnego typu przekazach wizualnych.

Polska należy do krajów, w których można się zetknąć z deprecjonowaniem humanistyki, postrzeganiem reprezentujących ją dyscyplin jako zbędnych, nie mających przyszłości, „obcych” nowoczesnemu społeczeństwu informacyjnemu. Polemikę z takim dyskursem podejmują autorzy artykułów zamieszczonych w bloku „Humanistyka dla biznesu” (*Etnografia Polska*, t. LVI: 2012), wskazując m. in. korzyści płynące ze współpracy etnologii/antropologii kulturowej z różnego rodzaju dziedzinami gospodarki. Dyskusja podjęta w kolejnym tomie pisma (t. LVII: 2013) świadczy o tym, że tematy poruszone w artykułach składających się na wspomniany blok interesują wiele osób, są ważne i aktualne.

Nasuwa się (retoryczne) pytanie, czy humanistyka może „uczłowieczyć” (w pozytywnym sensie tego słowa) oblicze współczesnego społeczeństwa, zdominowanego przez kulturę organizacji (i upokarzania), stechnicyzowanego, zafascynowanego informatyzacją, czy też jej związki z gospodarką, biznesem, mają jedynie służyć wypracowaniu zysków i ich systematycznemu wzrostowi.

Dzięki badaniom etnologicznym/antropologicznym możemy m.in. skonfrontować teorie i modele organizacji, dynamiki kulturowej, kultury organizacji z życiem codziennym, ukazać zmiany w funkcjonowaniu społeczeństwa, mniej lub bardziej świadomie przyjmującego owe modele i charakterystyczne dla nich wzory kulturowe. Zmiany te obejmują m.in. relacje międzyludzkie. Są one często trudne do zaakceptowania nie tylko przez osoby starsze, przyzwyczajone do innego typu stosunków, np. w miejscu pracy, kontaktów w sferze publicznej, ale też przez część reprezentantów młodego pokolenia, zmuszonych do funkcjonowania w środowisku skoncentrowanym wyłącznie na efektach ekonomicznych, stałym powiększaniu zysków, realizacji określonych zadań, bez uwzględnienia kosztów społecznych, człowieka, jego uczuć, wrażliwości, potrzeb (np. akceptacji, bezpieczeństwa).

O daleko idących zmianach modelu relacji międzyludzkich w miejscu pracy mówią badania przeprowadzone przez Ewę Jagiełło w jednej z firm, ukrytej pod (nieistniejącą) nazwą CRONAIRO (Jagiełło 2012). W artykule prezentującym wyniki tych badań uwagę zwraca tabela, w której przedstawione zostały „artefakty starego i nowego porządku”, ich „interpretacje symboliczne” oraz związane z nimi „wartości i przekonania” (tamże, s. 174). „Stary porządek”, oparty m.in. na bliskich relacjach koleżeńskich, bezpośredniej komunikacji, kojarzy się z ciepłem, więziami międzyludzkimi, wolnością ekspresji. „Nowy porządek” cechuje chłód, profesjonalizm, odpersonalizowanie, kontrola nad zachowaniami pracowników, ograniczenie różnorodności. Znamienne jest przejście od przekonania: „w pracy ważne są relacje”; „człowiek jest najważniejszy” do: „w pracy ważne jest wypełnianie zadań”, „w organizacji najważniejszy jest rozwój” (tamże). Pracownicy muszą się dostosować do kultury obowiązującej w organizacji. Część z nich odnajduje się w niej znakomicie, część natomiast z trudem znosi obowiązujące reguły. Świadczy o tym często dziś spotykane narzekania na stosunki międzyludzkie (nie tylko w miejscu pracy).

Ewa Jagiełło podkreśliła, że „zainteresowanie gospodarką, sposobami organizowania się ludzi czy kulturą środowisk zawodowych posiada ugruntowaną pozycję w historii dyscypliny” (Jagiełło 2012, s. 157)¹⁵. Wspomniała też o przełomie, jakim było „przejście od badań społeczności plemiennych (tak rdzennych, amerykańskich, jak i zamieszkujących inne kontynenty) do badań różnych wymiarów funkcjonowania zachodniego społeczeństwa, w tym również jego instytucji gospodarczych” (tamże, s. 158). Badaniami objęto m.in. zachowania pracowników. Ich częścią są także studia nad kulturą organizacji (tamże)¹⁶.

Spółeczeństwo informacyjne żyje terażniejszością i przyszłością. Interesuje się rozwojem informatyki, podbojami kosmosu, automatyzacją (np. zastępowaniem człowieka przez roboty na wielu stanowiskach), postępami medycyny, architektury, techniki. W społeczeństwie coraz bardziej zdominowanym przez różnego rodzaju technologie przyszłości i obrazy jutra, kreowane przez media, kinematografię i literaturę, nie brakuje jednak osób zainteresowanych historią, zachowaniem pamięci o wydarzeniach z przeszłości. Należą do nich np. członkowie tzw. grup rekonstrukcyjnych. Uczestniczą oni w inscenizacjach wybranych wydarzeń historycznych (np. bitew), przypominają je, korzystając z różnego rodzaju przekazów (źródła pisane, ikonografia, opowieści żyjących świadków przeszłości). Pojawia się pytanie o zgodność rekonstrukcji z rzeczywistością, motywy, jakimi kierują się rekonstruktorzy, cele przyświecające członkom grup rekonstrukcyjnych, ich spojrzenie na przeszłość, stosunek do historii, refleksję nad nią. Odpowiedź na niektóre z tych pytań można znaleźć w bloku tekstów opublikowanych w LIX tomie *Etnografii Polskiej* (2015), zatytułowanym „Inszenizacje historyczne”.

Jednym z zadań dyscypliny jest zachowanie pamięci o dorobku jej przedstawicieli, przypomnianie ich prac, sylwetek, refleksja nad podjętymi przez nich badaniami i ich efektami. „Integralność w traktowaniu kultury i człowieka” (Dykowski 1967, s. 18) zobowiązuje nas także do sięgania do spuścizny innych dyscyplin i przywracania ich reprezentantom należnego im miejsca w nauce.

Wybitnym badaczem, odkrytym po długich latach zapomnienia przez Michała Rydleńskiego, jest Ludwik Fleck – autor teorii kolektywów i stylów myślowych, teorii widzenia, wiedzy zdroworozsądkowej (Rydlewski 2009; 2010; 2011; 2016, s. 111–153). Prace Flecka są dziś zaskakująco aktualne, wciąż inspirują, skłaniają do refleksji, otwierają nowe pola badawcze. W przypadku Flecka i jego dorobku, tak długo czekającego na przywrócenie mu należnego miejsca w nauce, aktualne pozostaje przysłowie: „Cudze chwalicie, swego nie znacie, sami nie wiecie, co posiadacie”.

¹⁵ Cytowana badaczka wspomniała m.in. o pracach Bronisława Malinowskiego, Kazimierza Moszyńskiego, Bronisławy Kopczyńskiej-Jaworskiej, Sławoja Szynkiewicza, Raymonda Firtha, Clifforda Geertza, Richarda Thurnwalda i Marshalla Sahlinsa (Jagiełło 2012, s. 157).

¹⁶ W swoich badaniach Jagiełło odwołała się do modelu kultury organizacji opracowanego przez Edgara H. Scheina. Elementami tego modelu są: „powtarzalne wzory myślenia, zachowania, wyrażania i działania”, wypracowane przez poszczególne grupy i obowiązujące ich uczestników (tamże, s. 162). Wspomniany model został poddany reinterpretacjom m.in. przez – cytowaną przez Jagiełło – Mary Jo Hatch (tamże, s. 164). Szczególnie ważna była dla niej „dynamika zmiany kulturowej” (tamże).

Zdaniem Zbigniewa Jasiewicza, z którym w pełni się zgadzam, poznanie historii dyscypliny stanowi:

„[z]achę[tę] do refleksji nad uprawianą przez siebie nauką [...], kształtuje postawy badawcze i [...] etyczne, [...] [w]yznacza [...] całościowe, obejmujące przeszłość i teraźniejszość, ramy dyscypliny, włącznie ze wskazaniem na postacie, które traktujemy jako naszych naukowych przodków [...]” (Jasiewicz 2011, s. 27). Umożliwia także „rozumieni[e] punktów widzenia odmiennych od własnego” (tamże).

Znajomość historii dyscypliny „[d]ostarcza [ponadto] ważnych podstaw i wyznaczników tożsamości i integracji” związanych z nią osób (tamże, s. 28)¹⁷. Ilu etnologów/antropologów podziela ten pogląd? Jakie jest zainteresowanie naszego środowiska przeszłością dyscypliny? Jakie znaczenie przydajemy znajomości własnych korzeni (zawodowych)?

Badając przeszłość, korzystamy z różnego rodzaju źródeł: zastanych i wywołanych (etnograficznych), pisanych i mówionych, opublikowanych i czekających na publikację. Sięgamy np. do pamiętników, wspomnień, listów, opisów podróży, kronik, ksiąg parafialnych, inwentarzy, materiałów statystycznych, różnego rodzaju dokumentów przechowywanych w archiwach państwowych, prywatnych, kościelnych, opracowań historycznych, artykułów prasowych, literatury pięknej. Dzięki tego typu źródłom możliwe staje się odsłonięcie wielu kart z przeszłości interesujących nas osób, społeczności i miejsc. Wiele z nich zawiera również bezcenne informacje o dziejach różnych dyscyplin.

W ostatnim dziesięcioleciu w *Etnografii Polskiej* opublikowano kilka artykułów opartych m.in. na różnego rodzaju źródłach archiwalnych, materiałach prasowych i publikacjach. Dotyczyły one: wywózek ludności polskiej na Syberię (w latach 1940–1941) i relacji międzyludzkich podczas transportu na miejsce zesłania; struktury etnicznej i wyznaniowej Mazowsza w XIX wieku i na początku XX stulecia oraz osadnictwa rosyjskiego we wsiach tego regionu; kultury ludności ukraińskiej w Besarabii w XIX i na początku minionego stulecia; obrazu Ukraińców i ich kultury w polskiej literaturze zawierającej treści etnologiczne i antropologiczne.

Wielu etnologów/antropologów angażuje się w różnego rodzaju działania, służące rozwiązywaniu określonych problemów w praktyce. Łącząc doświadczenia zawodowe z pracą na rzecz wybranych grup, uczestniczą oni m.in. w programach rozwojowych (adresowanych np. do mieszkańców różnych krajów Afryki), w pracach na rzecz lokalnych społeczności i pewnych środowisk (np. kobiet, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej), prowadzą zajęcia z edukacji kulturowej, są wolontariuszami pomagającymi uchodźcom lub opiekującymi się osobami nieuleczalnie chorymi. W ten m.in. sposób realizowana jest zasada „jedności teorii i praktyki”, „powiązania nauki z życiem”, o której wspomnieli twórcy *Etnografii Polskiej*, określając profil pisma (Od Redakcji 1958, s. 16).

---

¹⁷ Uwaga ta dotyczy etnologii/antropologii kulturowej, można ją jednak również odnieść do innych dyscyplin.

O CZYM BĘDZIEMY PISAĆ W NIEDALEKIEJ PRZYSZŁOŚCI?

Zazwyczaj wspominając przeszłość, podsumowując kolejne lata, świętując jubileusze, zastanawiamy się nad przyszłością. Pytania o przyszłość dyscypliny pojawiają się od dawna, podobnie jak refleksje nad specyfiką etnografii/etnologii/antropologii kulturowej, jej korzeniami, problemami badawczymi podejmowanymi w różnych okresach, ich zmiennością i kontynuacją (patrz np. Dynowski 1967, s. 17–18).

W najbliższych latach, jak sądzę, można się spodziewać dalszego rozwoju wielu istniejących obecnie nurtów etnologii/antropologii kulturowej. Będą do nich zapewne należały studia etniczne (tu m.in. badania nad konfliktami etnicznymi i dialogiem, zjawiskiem renesansu etniczności i mobilizacji etnicznej, narodem kulturowym i politycznym/obywatelskim, zmianami zachodzącymi w Europie i jej strukturach, regionalizmem, separatyzmem), studia medioznawcze, badania z zakresu antropologii medycyny, antropologii organizacji i biznesu, relacji między naukami humanistycznymi i gospodarką, badania dotyczące migracji i towarzyszących im zjawisk, pamięci (i kulturowego fenomenu zapomnienia). Można oczekiwać rozwoju studiów, obejmujących m.in. zmiany zachodzące pod wpływem globalizacji i kontaktów kulturowych, ukazujących zjawisko określone przez Jean i Johna Comaroff mianem „kolonizacji świadomości” (Comaroff, Comaroff 1992; cyt. za: Halemba 2005, s. 162). Należy spodziewać się dalszego rozwoju badań nad społeczeństwem informacyjnym i nurtu określonego mianem antropologii polityki. W większym niż obecnie stopniu angażować się będziemy w studia dotyczące problemów związanych z szeroko rozumianym bezpieczeństwem. Więcej uwagi poświęcimy z pewnością uchodźcom i innym grupom migrantów, ich liczba bowiem (na całym świecie) lawinowo wzrasta¹⁸.

Problem uchodźców został poruszony w jednym z artykułów opublikowanych w *Etnografii Polskiej* (Słodzinka 2009) na długo przed obecną (powszechną) dyskusją na ten temat. Inna też była wówczas skala zjawiska (przynajmniej w Europie). Analizując narracje uchodźców, Natalia Słodzinka skoncentrowała się na – wciąż aktualnym, narastającym – problemie przemocy, z którą wiele osób reprezentujących tę grupę, starających się o azyl w Polsce, zetknęło się w swoich krajach. Najwięcej miejsca badaczka poświęciła przemocy doświadczonej przez kobiety. Wokół tego doświadczenia budowana jest narracja uchodźców o przeszłości. Ma też ono wpływ na ich sposób myślenia o teraźniejszości i przyszłości, postrzegania siebie jako ofiary i na relacje z innymi osobami, zwłaszcza członkami własnej grupy pochodzenia/odniesienia.

W 2015 r. w *Etnografii Polskiej* ukazał się artykuł Katarzyny Kość-Ryżko, którego bohaterami są małoletni uchodźcy z Czeczenii. Jest w nim mowa o problemach tożsamości członków badanej grupy. Autorka zwróciła także uwagę na stosunek Polaków do uchodźców. W najbliższych latach z pewnością liczba prac o uchodźcach i innych migrantach szukających swego miejsca w Polsce (lub/i w innych krajach, nie tylko europejskich) będzie systematycznie rosła.

¹⁸ Istotnym źródłem wzrostu liczby migrantów (w znacznej części przymusowych), w tym – uchodźców, są procesy związane z globalizacją (więcej patrz np. Bauman 2005, s. 138–186; Schlögel 2005, s. 74–141).

Nurt badań nad migracjami jest reprezentowany w *Etnografii Polskiej* przez cykl artykułów Agnieszki Szczepaniak-Kroll, opartych na wynikach badań terenowych prowadzonych przez Autorkę od 2008 roku. Dotyczą one m.in. zjawiska transmigracji jako jednego z efektów globalizacji (rozpatrywanego na przykładzie Niemców związanych obecnie z Wielkopolską), analizowanego w kontekście współczesnych zmian cywilizacyjnych, adaptacji do nowego środowiska, kreowania nowych sposobów życia, weryfikacji istniejących stereotypów etnicznych. Badaczkę interesują także zmiany zachodzące na pograniczu polsko-niemieckim pod wpływem migracji Polaków do Niemiec, wewnętrzne zróżnicowanie kategorii migrantów, relacje między nimi oraz stosunki między migrantami a społeczeństwem przyjmującym. Przedmiotem uwagi są także zmiany w polityce niemieckiej wobec imigrantów (Szczepaniak-Kroll 2009; 2010; 2012; 2014). W ostatnim czasie do Niemiec przybyło niemal milion osób spoza Europy. Wpływa to na konieczność wprowadzenia kolejnych zmian w polityce imigracyjnej tego kraju. Zjawisko to z pewnością stanie się przedmiotem dalszych badań Autorki. W jakim stopniu zmiany polityki migracyjnej dotkną przybyszy z Polski?

Agnieszka Halemba stwierdziła, że antropolodzy najczęściej prowadzą badania wśród grup marginalizowanych, słabych, biednych, pozbawionych przywilejów (Halemba 2015, s. 31). Nie wyjaśniając przyczyn tego zjawiska, wspomniała jedynie ogólnie o trudnościach związanych z badaniem grup dominujących, organizacji i ruchów mających silną pozycję społeczną. Jej zdaniem, powinno się prowadzić więcej tego typu badań, mając zarazem na uwadze związane z nimi kwestie etyczne (tamże)¹⁹. Pojawia się jednak pytanie, w jakim stopniu antropologia jest przygotowana do pracy z grupami uprzywilejowanymi (tamże, s. 32). Na to pytanie badacze będą, być może, poszukiwać odpowiedzi w nadchodzących latach.

Od kilku lat mówi się o „zwrocie etycznym”, „moralnym”, w etnologii/antropologii kulturowej (Rajtar 2014b; patrz też: *Etyczne problemy...* 2010). Sądzę, że nurt ten będzie się nadal rozwijał w najbliższej przyszłości. Innym nurtem, którego rozwoju można oczekiwać, jest, moim zdaniem, autoetnografia/autoantropologia. Łączy się ona najczęściej z refleksją dotyczącą kwestii etycznych, głębokim namysłem nad badanymi zjawiskami i związanymi z nimi doświadczeniami badawczymi (więcej patrz: Kafar 2010; Kabzińska 2013).

Etnografia/etnologia/antropologia kulturowa to nie tylko badania terenowe i archiwalne, studia metodologiczne i teoretyczne (dotyczące np. teorii kultury), refleksja nad badanymi zjawiskami. To także refleksja nad dyscypliną, jej osiągnięciami, kierunkami badań, propozycje nowych tematów i sposobów ich ujęcia, poszukiwanie odpowiedzi na pojawiające się pytania dotyczące współczesności, przeszłości i przyszłości, istoty kultury, tysięcy jej odsłon, człowieka jako jej twórcy i uczestnika, relacji międzyludzkich²⁰.

¹⁹ Przykładem badań obejmujących grupy o silnej pozycji społecznej, uprzywilejowane, uwzględniających kwestie etyczne, są, moim zdaniem, prace Ewy Jagiełło (2012) i inne studia związane z funkcjonowaniem biznesu.

²⁰ Znakomitym punktem wyjścia do rozważań nad współczesną kulturą i człowiekiem, będącym jej uczestnikiem, kształtowanym przez tę kulturę, może być, moim zdaniem, artykuł Andrzeja

Określając „zakres zainteresowań poznawczych” etnografii/etnologii/antropologii kulturowej („w stosunku do ogólnej wiedzy o człowieku i społeczeństwie”), Witold Dynowski zauważył m.in., że:

„[...] od zarania swego istnienia etnologia stawiała sobie dwa generalne problemy badawcze: różność i zróżnicowanie kultur, czy istnieją i jakie są tego przyczyny. W toku swego rozwoju myśl etnologiczna akcentowała silniej bądź jedno, bądź drugie z tych pytań. Dzisiaj w dyscyplinie naszej mówimy także o potrzebie indywidualizującego i generalizującego spojrzenia na kulturę człowieka. Indywidualizujący kąt widzenia zmierza do ustalenia specyfiki kulturowej grup czy środowisk, generalizujący – do formułowania praw o coraz wyższym stopniu uogólnienia. W ten sposób wychodząc od pytania, co ludzi różni i dzieli między sobą, oraz ustalenia charakteru tych różnic i podobieństw dochodzimy do pytania bardziej szczegółowego, a jednocześnie poprzez swój punkt odniesienia bardziej abstrakcyjnego, to znaczy do pytania o przyczyny zróżnicowania. Oczekiwana odpowiedź winna być sformułowana nie w kategoriach państwa czy narodu, ale ludzkości” (Dynowski 1967, s. 18–19).

Jak dziś, z perspektywy półwiecza, odczytujemy te słowa? Czy inspirują nas do dalszych poszukiwań, zachęcają do zastanowienia się zarówno nad dyscypliną, jak i nad – szeroko rozumianą – kulturą?²¹ (patrz też pytania sformułowane przez Annę Kutrzebę-Pojnarową, dotyczące znaczenia prac powstałych np. w drugiej połowie XIX wieku, i ich odczytania przez współczesnych badaczy; Kutrzeba-Pojnarowa 1977, s. 13).

ETNOGRAFIA POLSKA W SIECI

Pismo ukazuje się w wersji papierowej (z czasem zapewne będzie dostępne jedynie w sieci). Zrealizowany został projekt Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki pt. „Elektroniczne wydanie *Etnografii Polskiej* w języku angielskim”, sfinansowany

Zwolińskiego (Zwoliński 2007). Wychodząc od analizy zjawiska, jakim jest rosnąca popularność tzw. nowych ruchów religijnych w społeczeństwie rosyjskim, autor omawia najważniejsze cechy globalizującej się kultury i ich efekty. W artykule jest mowa m.in. o kulturze wymiany, destrukcji, kulturze autystycznej i kulturze idiotów.

²¹ O potrzebie refleksji nad rozumieniem kultury we współczesnej etnologii/antropologii świadczy m.in. organizacja konferencji zatytułowanej „Jaka refleksja o kulturze jest dzisiaj potrzebna Europie? Wyzwania, dylematy, perspektywy”, Wrocław 22–23 września 2016 r. Celem spotkania było „poszerzenie i wzbogacenie dyskursu o roli i statusie kultury we współczesnej Europie o rozważania prowadzone przez reprezentantki i reprezentantów [...] [różnych] dyscyplin” (z informacji zamieszczonej w zaproszeniu do udziału w konferencji). Uczestnikom konferencji zaproponowano m.in. rozważania nad pojęciami *europiejskości* i *kultury europejskiej*, nad europejskim dziedzictwem i tożsamością. Sformułowano pytania: „Czy możliwe jest przekroczenie pojęcia kultury? Jakie tryby recepcji tej kategorii ulegają wyciszeniu, a które z nich okazują się szczególnie nośne w ramach antropologii, a także poza nią – w dyscyplinach ościennych i szerzej – w nauce oraz w dyskursie publicznym? Jaka jest współczesna europejska refleksja o kulturze, a jaka być powinna? Jakiej refleksji o kulturze potrzebuje współczesna Europa?” (tamże). Przedmiotem refleksji uczyniono wiele zjawisk kształtujących współczesne oblicze naszego kontynentu. Należą do nich: „ruchy migracyjne, [...] konflikty światopoglądowe, religijne, etniczne i narodowe, [...] zmiany społeczno-kulturowe”, zjawisko „wykluczenia społecznego, nietolerancji wobec Innych, nacjonalizmu czy wręcz ksenofobii” (tamże). Organizatorami wspomnianej konferencji byli m.in.: Zarząd Główny i wrocławski Oddział Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego.

przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Umożliwił on pokrycie kosztów tłumaczenia wybranych artykułów (z lat 1958–2011) na język angielski i udostępnienie ich w internecie²².

Artykuły przeznaczone do tłumaczenia podzielono na trzy grupy. W pierwszej znalazły się teksty „wzbogacają[ce] teoretyczny i metodologiczny warsztat etnologa”²³. W drugiej – teksty informujące o problemach podejmowanych przez polskich badaczy, pozwalające określić ich naukową tożsamość, ukazujące to, „co dzieje się w Polsce, zarówno w kwestii instytucyjno-infrastrukturalnej, jak i obowiązujących paradygmatów”²⁴. Grupa trzecia obejmuje nowatorskie artykuły, najczęściej o charakterze *case studies*, prezentujące wyniki badań prowadzonych przez polskich badaczy na terenie Polski i innych krajów świata, „poszerzające zasób wiedzy” o rodzimej etnologii²⁵.

Etnografia Polska jest indeksowana w: International Bibliography of the Social Sciences, International Bibliography of Book Reviews of Scholarly Literature, European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS), Anthropological Index Online, Central European Journal of Social Sciences and Humanities oraz SCOPUS. Pismo jest także dostępne w Cyfrowej Etnografii (www.cyfrowaetnografia.pl) Polskiego Instytutu Antropologii oraz w Repozytorium Cyfrowym Instytutów Naukowych (rcin.org.pl). W 2015 r. podpisana została umowa z bazą naukową EBSCO²⁶.

* * *

Jubileusz sześćdziesięciolecia *Etnografii Polskiej* zbiega się z trzydziestą rocznicą śmierci prof. Witolda Dynowskiego – założyciela i długoletniego redaktora pisma²⁷, przypadającą 31 lipca 2016 r. Miałam zaszczyt współpracować z Profesorem w ostatnich latach Jego życia, jako sekretarz Redakcji. Zapamiętałam go jako człowieka niezwykle życzliwego, o wielkiej kulturze osobistej, erudyte, cieszącego się szacunkiem i sympatią środowiska. Profesor miał ogromny wpływ na to, że *Etnografia Polska* stała się pismem o wysokim poziomie, chętnie czytany i cytowany nie tylko przez etnologów.

Trudno przecenić zasługi Pani Krystyny Małkowskiej, która pełniła funkcję sekretarza Redakcji w latach 1967–1982²⁸, jej osobisty wkład w powstanie kilkudziesięciu

²² Nr projektu: 32H 11001380. Kierownikiem projektu był Jarosław Derlicki. Informacja o programie została przekazana e-mailem, na moją prośbę, przez J. Derlickiego.

²³ Tamże.

²⁴ Tamże. Derlicki wspominał m.in. o zainteresowaniu, jakim cieszą się na Zachodzie wyniki badań (prze)prowadzonych przez polskich etnologów na terenach Europy Środkowej i Wschodniej. Zwrócił także uwagę na „omówienia przedstawiające transformację «ustrojową» nauk etnologicznych w Polsce”, polegającą m.in. na „wychodzeni[u] spod wpływów nauk historycznych w kierunku humanistyczno-społecznym”; tamże.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże.

²⁷ Prof. W. Dynowski był redaktorem naczelnym *Etnografii Polskiej* w latach 1956–1986.

²⁸ Wcześniej funkcję sekretarza Redakcji pełniły: Janina Rudnicka (1958–1959), Zofia Szromba (1960–1962), Danuta Markowska (1963–1964), Anna Zadrożyńska (1965–1966).

tomów pisma, kształtowanie jego obrazu i renomy, a także – w tworzenie środowiska związanego z *Etnografią Polską*. Pod okiem Pani Krystyny Małkowskiej stawiałam pierwsze kroki jako autorka publikacji naukowych. Pamiętam długie, serdeczne rozmowy, które pomagały mi nadać ostateczny kształt poszczególnym artykułom, doskonalić warsztat, spojrzeć szerzej nie tylko na etnologię/antropologię kulturową, ale też na historię, filozofię, literaturę piękną. Wiem, że wiele osób, które zetknęły się z Panią Krystyną, zachowało o niej ciepłe wspomnienia, wdzięczność za poświęcony im czas, możliwość rozmów i korzystania z jej doświadczeń, radość ze spotkania z Człowiekiem o ogromnej wiedzy i ujmującym sposobie bycia.

Obecnym i przyszłym twórcom pisma życzę kolejnych pięknych jubileuszy, publikacji ważnych, inspirujących tekstów, wzbogacających różne nurty etnologii/antropologii kulturowej i innych dyscyplin, mających charakter nowatorski, ukazujących ogromne możliwości badawcze humanistyki, jej związki z praktyką. Życzę także kontynuacji i pomyślnego rozwijania dzieła zapoczątkowanego w 1956 r. przez naszych poprzedników.

LITERATURA

- Baraniecka-Olszewska Kamila 2013, Krzyżować czy nie? Misterium Męki Pańskiej w Oberammergau jako powód sporów międzyreligijnych, *Etnografia Polska*, t. LVII, z. 1–2, s. 45–62.
- Bauman Zygmunt 2005, *Europa niedokończona przygoda*, tłum. T. Kunz, Wydawnictwo Literackie, Kraków.
- Biernacka Maria 1973, Osady uchodźców greckich w Bieszczadach, *Etnografia Polska*, t. XVII, z. 1, s. 83–93.
- Bloch Natalia 2011, Obóz uchodźców jako atrakcja turystyczna. Kto i po co od(z)wiedza diasporę tybetańską?, *Etnografia Polska*, t. LV, z. 1–2, s. 51–68.
- Castells Manuel 2007, *Spółczesność sieci*, tłum. M. Marody, K. Pawluś, J. Stawiński, S. Szymański, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Comaroff Jeanne, Comaroff John 1992, *Ethnography and the historical imagination*, Westview Press, Boulder.
- Competing eyes... 2013, *Competing eyes: Visual encounters with Alterity in Central and Eastern Europe*, red. D. Demski, I. Sz. Kristóf, K. Baraniecka-Olszewska, Institute of Ethnography Research Centre for the Humanities Hungarian Academy of Sciences, Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Sciences, L'Harmattan, Budapest.
- Demski Dagnosław 2008, Obrazy „innych” w karykaturach – temat dla etnografa?, *Etnografia Polska*, t. LII, z. 1–2, s. 93–116.
- Derlicki Jarosław 2007, Od Redakcji, *Etnografia Polska*, t. LI, z. 1–2, s. 5–6.
- 2013, Między diasporą a mniejszością etniczną i narodową. Kilka uwag na marginesie badań nie tylko polonijnych, *Etnografia Polska*, t. LVII, z. 1–2, s. 63–83.
- 2015, Nowe podejście do starych tematów? Ludność polskiego pochodzenia w krajach byłego ZSRR, *Etnografia Polska*, t. LXIX, z. 1–2, s. 31–44.
- Dobrowolski Kazimierz 1958, Drogi rozwoju etnografii polskiej i jej obecne zadania, metody i związki z innymi naukami, *Etnografia Polska*, t. I, s. 72–83.
- Doświadczenie choroby... 2010, *Doświadczenie choroby w perspektywie badań interdyscyplinarnych*, red. B. Płonka-Syroka, M. Skrzypek, Akademia Medyczna im. Piastów Śląskich, Wrocław.
- Drozd-Piasecka Mirosława 2001, Andrzej Lepper – chłopski przywódca charyzmatyczny? (Wizerunek medialny przewodniczącego „Samoobrony”), *Etnografia Polska*, t. XLV, z. 1–2, s. 47–84.

- 2006, Narracja prasowa z czasu niezwykłego. Pożegnanie z Janem Pawłem II w relacjach „Gazety Wyborczej”, *Etnografia Polska*, t. L, z. 1–2, s. 73–100.
- 2012, Wizerunek przewodniczącego Samoobrony Andrzeja Leppera w przekazie medialnym, *Etnografia Polska*, t. LVII, z. 1–2, s. 5–30.
- Dynowski Witold 1967, Etnografia w aktualnych tendencjach rozwojowych nauk społecznych, *Etnografia Polska*, t. XI, s. 17–29.
- Etnografia Polski...* 1976–1981, *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej*, t. 1–2, red. M. Biernacka, B. Koczyńska-Jaworska, A. Kutrzeba-Pojnarowa, W. Paprocka, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Instytut Historii Kultury Materialnej PAN, Wrocław–Warszawa.
- Etyczne problemy...* 2010, *Etyczne problemy badań etnograficznych*, red. K. Kaniowska, N. Modnicka, *Łódzkie Studia Etnograficzne*, t. 49, Wrocław–Łódź.
- Halemba Agnieszka 2005, „My wierzymy w naszą ziemię”. Religia na Altaju a kwestia tolerancji religijnej, [w:] *Horyzonty antropologii kultury*, red. J. S. Wasilewski, A. Zadrożyńska, A. Bruczkowska, Wydawnictwo DiG, Warszawa, s. 161–174.
- 2015, *Negotiating Marian Apparitions. The politics of religion in Transcarpathian Ukraine*, Central European University Press, Budapest–New York.
- Hut Paweł 2014, *Polska wobec Polaków w przestrzeni poradzieckiej. Od solidaryzmu etnicznego do obowiązku administracyjnego*, Instytut Polityki Społecznej, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Images of Other...* 2010, *Images of Other in ethnic caricatures of Central and Eastern Europe*, red. D. Demski, K. Baraniecka-Olszewska, Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Sciences, Warszawa.
- Jagiello Ewa 2012, Antropolog w organizacji. Zapiski z badań terenowych, *Etnografia Polska*, t. LVI, z. 1–2, s. 157–176.
- Jasiewicz Zbigniew 2011, *Początki polskiej etnologii i antropologii kulturowej (od końca XVIII wieku do roku 1918)*, Instytut im. Oskara Kolberga, Komitet Nauk Etnologicznych PAN, Poznań.
- Kabzińska Iwona 2005, „Kultura narzekania”, „globalny średniak”, „narodowa nerwica” i inne elementy wizerunku współczesnych Polaków (na podstawie wybranych artykułów prasowych), *Etnografia Polska*, t. XLIX, z. 1–2, s. 89–124.
- 2013, „Babska etnologia”, [w:] *Antropologiczne inspiracje. Księga jubileuszowa dla profesor Ewy Nowickiej*, red. B. Bossak-Herbst, M. Głowacka-Grajper, M. Kowalski, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 36–58.
- 2015, Polacy w Republice Litewskiej i Republice Białoruś. Różne oblicza (braku) bezpieczeństwa, [w:] *Konflikty etniczne i wyznaniowe a funkcjonowanie systemów bezpieczeństwa narodowego*, red. E. Szyszlak, T. Szyszlak, Zakład Wydawniczy „Nomos”, Kraków, s. 132–157.
- Kabzińska Iwona, Paprocka Wanda 2006, 50-lecie „Etnografii Polskiej”, *Etnografia Polska*, t. L, z. 1–2, s. 7–15.
- Kafar Marcin 2010, O przełomie autoetnograficznym w humanistyce. W stronę nowego paradygmatu, [w:] *Doświadczenie choroby w perspektywie badań interdyscyplinarnych*, red. B. Płonka-Syroka, M. Skrzypek, Akademia Medyczna im. Piastów Śląskich, Wrocław, s. 335–352.
- 2013, *W świecie wygnańców, wdów i sierot. O pewnym wariantcie antropologii zaangażowanej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Kość-Ryżko Katarzyna 2015, Tożsamość (de)kontruowana czy (re)konstruowana? Enkultura małych uchodźców z Czeczenii w Polsce, *Etnografia Polska*, t. LXIX, z. 1–2, s. 5–29.
- Kutrzeba-Pojnarowa Anna 1967, Współpraca nauk społecznych w studiach nad przeszłością i teraźniejszością kultury wsi polskiej, *Etnografia Polska*, t. XI, s. 30–43.
- 1977, *Kultura ludowa i jej badacze – Mity i rzeczywistość*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa.
- Kwilecki Andrzej 1970, Współzycie z ludnością polską i przemiany kulturalne w grupie Łemków, *Etnografia Polska*, t. XIV, z. 1, s. 25–56.

- Lisowski Andrzej 2003, *Koncepcja przestrzeni w geografii człowieka*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Masuda Joneji 1980, *The Information Society as Post-Industrial Society*, Institute for the Information Society, Tokyo.
- Narracje... 2002, *Narracja jako sposób rozumienia świata*, red. J. Trzebiński, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Od Redakcji 1958, *Etnografia Polska*, t. I, s. 15–17.
- Olszewska Dobrochna 2010, Mniejszość chińska wśród ludności indonezyjskiej. Studium przypadku z Sumatry Zachodniej, *Etnografia Polska*, t. LIV, z. 1–2, s. 89–111.
- Nawraccka Monika J. 2011, Przestrzeń Teheranu – miasta kontrastów, *Etnografia Polska*, t. LV, z. 1–2, s. 199–226.
- Rajtar Małgorzata 2014a, Krew jako ciało „obce” i indywidualne. Krew i biotożsamość na przykładzie Świadców Jehowy w Niemczech, *Etnografia Polska*, t. LVIII, z. 1–2, s. 101–115.
- 2014b, Zwrot etyczny i nowa antropologia moralności, *Lud*, t. 98, s. 137–156.
- Robbins-Ruszkowski Jessica C. 2014, National dimensions of personhood among older people in Poland, *Etnografia Polska*, t. LVIII, z. 1–2, s. 159–174.
- Rosner Katarzyna 2003, *Narracja, tożsamość i czas*, Wydawnictwo Universitas, Kraków.
- Rydlewski Michał 2006, Etnografie nieprzeźroczone i sztuka interpretacji. Wędrowki po antropologicznych narracjach, *Etnografia Polska*, t. L, z. 1–2, s. 35–49.
- 2009, W stronę teorii i historii kultury. Spojrzenie na teorię stylów myślowych Ludwika Flecka, część I, *Etnografia Polska*, t. LIII, z. 1–2, s. 113–132.
- 2010, W stronę teorii i historii kultury. Spojrzenie na teorię stylów myślowych Ludwika Flecka, część II, *Etnografia Polska*, t. LIV, z. 1–2, s. 65–88.
- 2011, W stronę teorii i historii kultury. Spojrzenie na teorię stylów myślowych Ludwika Flecka, część III, *Etnografia Polska*, t. LV, z. 1–2, s. 179–198.
- 2016, *Żeby widzieć, trzeba wiedzieć. Kulturowy wymiar percepcji wzrokowej*, Oficyna Wydawnicza Epigram, Bydgoszcz.
- Schlögel Karl 2005, *Środek leży na wschodzie. Europa w stadium przejściowym*, tłum. A. Kopacki, Oficyna Naukowa, Warszawa.
- Słodzinka Natalia 2009, Doświadczenie przemocy i narracje o niej, *Etnografia Polska*, t. LIII, z. 1–2, s. 133–146.
- Szahaaj Andrzej 2002, Kultura upokarzania, *Odra*, nr 2, s. 40–44.
- Szczepaniak-Kroll Agnieszka 2009, Transnacjonalizm w kontekście polskim na przykładzie środowiska niemieckich biznesmenów w Poznaniu, *Etnografia Polska*, t. LIII, z. 1–2, s. 91–112.
- 2010, Adaptacja niemieckich transmigrantów w Poznaniu, *Etnografia Polska*, t. LIV, z. 1–2, s. 131–153.
- 2012, Polacy w Berlinie – granice i pogranicza, *Etnografia Polska*, t. LVI, z. 1–2, s. 43–63.
- 2014, Skutki niemieckiej polityki dla imigrantów (1945–2013), *Etnografia Polska*, t. LVIII, z. 1–2, s. 71–93.
- War matters... 2015, *War matters. Constructing images of the Other (1930s – 1950s)*, red. D. Demski, L. Laineste, K. Baraniecka-Olszewska, Estonian Literary Museum, Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Sciences, L'Harmattan, Budapest.
- Wierciński Hubert 2013, Antropologiczne studium zmiany w relacjach pacjentów chorych onkologicznie, *Etnografia Polska*, t. LVII, z. 1–2, s. 145–170.
- Woźniak Anna 2006, Narracja telewizyjna w badaniach antropologicznych, *Etnografia Polska*, t. L, z. 1–2, s. 117–132.
- 2013, „Kultura uczestnictwa” na współczesnej wsi polskiej w kontekście najnowszych teorii medjoznawczych, *Etnografia Polska*, t. LVII, z. 1–2, s. 85–103.
- Zwoliński Andrzej 2007, Sekty jako aspekt kultury współczesnej Rosji, [w:] *Słowianie i ich konfesje*, red. L. Suchanek, Prace Komisji Kultury Słowian, t. VI, Polska Akademia Umiejętności, Kraków, s. 135–154.

IWONA KABZIŃSKA

60TH ANNIVERSARY OF "ETNOGRAFIA POLSKA".
CONTINUITY OF INITIAL ASSUMPTIONS – NEW SUBJECTS AND ORIENTATIONS
– QUESTIONS AND REFLECTIONS

Key words: "Etnografia Polska", History of journal, Anniversary, Scope of articles

The 60th anniversary of *Etnografia Polska* is a good occasion to look at the origins of the journal and to reflect on the continuity of the approaches applied by its founders and the introduced changes. These concern, first of all, the problems raised by the authors publishing in the journal, in expanding the areas of research, in the terminology applied, in cooperation with other disciplines of human sciences, as well as the connections with various approaches in ethnology and cultural anthropology and innovation of research suggested by particular authors.

The texts published in the recent decade have been analysed in a detailed way. Their subjects include: ethnic problems, intercultural contact, systemic transformation and changes connected with globalization, the functioning of information society, the anthropology of politics, migrations, urban anthropology, medicine, media, dialogue (between cultures, religious groups and in politics), the anthropology of business and management and the connections between human sciences and economy. Other subjects concerned the cultural phenomenon of memory and forgetting as well as the history of the discipline. According to the author all those subjects will be developed in the near future. The subjects that will be studied more intensely than hitherto will concern security in the broad sense of the word. More attention will be dedicated to growing numbers of various groups of migrants.

Ethnologists/anthropologists will also conduct research into privileged groups, organizations and groups with strong social position. Another field of reflection whose development we should expect is, according to the author, autoethnography/autoanthropology. It is connected with ethical problems, deep reflection of the phenomena studied and with the experience of the study.

Translated by Anna Kuczynska and Patrick Blum

Adres Autorki:

Prof. dr hab. Iwona Kabzińska

Instytut Archeologii i Etnologii PAN

Al. Solidarności 105, 00-140 Warszawa

e-mail: red_etno@iaepan.edu.pl